

"אל נא תקברני במצרים"

הלקח הנשגב מתחינתו של יעקב ליוסף שלא יקברנו בטומאת מצרים אלא ישאירנו בחיים

והנה מה שמצינו על כך רעיון נשגב ב"אורח לצדיק" להרה"ק רבי אליעזר ליפא בן הרבי ר' אלימלך מליז'ענסק זי"ע (פרשת וארא ד"ה ויקרא אליו אלקים), וכן מצאתי ביתר ביאור ב"צמח דוד" (הנדפס מחדש) להרה"ק רבי דוד מדינאב זי"ע, ונרחיב קצת בביאור דבריהם הקדושים על פי מאמר החכם מכל האדם (קהלת ט-י): "כל אשר תמצא ידך לעשות בכוחך עשה, כי אין מעשה וחשבון ודעת וחכמה בשאלו אשר אתה הולך שמה". ופירש רש"י שהזהיר אותנו לקיים המצוות בעודנו בחיים, כי אחרי המיתה כשהנפש נפרדת מן הגוף כבר אי אפשר לקיים שום מצוות.

אמנם ידוע מה שמבואר בספרים הקדושים, כי אדם שמחנך את בניו ואת אחריו לעבוד את ה', הרי הוא מקבל שכר על קיום מצוות בניו גם אחרי פטירתו כאילו הוא בחיים חיותו, והמקור לכך הוא ממה שדיבר הקב"ה בשבחו של אברהם אבינו (בראשית יח-ט):

"כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו, ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט, למען הביא ה' על אברהם את אשר דיבר עליי". ופירש רש"י: "למען הביא, כך הוא מצוה לבניו, שמרו דרך ה' כדי שיביא ה' על אברהם וגו', על בית אברהם לא נאמר אלא על אברהם, למדנו כל המעמיד בן צדיק כאילו אינו מת".

וזהו ששינינו בגמרא (ב"ב קטז): "מפני מה בדוד נאמרה בו שכיבה וביואב נאמרה בו מיתה... דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה". פירוש, מאחר שהניח בן כמותו הרי זה כאילו הוא עדיין בחיים חיותו, כי הוא מקבל שכר על קיום מצוות הבן שהוא חניכו לכך.

יומתק לצרף מה שהביא ב"כתב סופר" החדש (ירושלים תשמ"ט פרשת פנחס) בשם אביו המאור הגדול ה"חתם סופר" זי"ע, שדיבר

פחות מזה נעשה עשיר, עד שיש בידו לשלם למיטיבו כגמולו, נמצא כי כשעושה חסד עם העני אינו מצפה לתשלום.

ואם נאמר כי העושה חסד עם העני מצפה לתשלום שכר מאת הקב"ה, כמו שכתוב במצות צדקה (דברים טו-י): "נתון תתן לו ולא ירע לבבך בתתך לו, כי בגלל הדבר הזה יברכך ה' אלקיך בכל מעשיך ובכל משלח ידך", אם כן הלא גם כשעושים חסד עם המתים מצפים לתשלום שכר מאת הקב"ה, שהוא נאמן לשלם שכר לעושי מצוותיו, אם כן למה מגדיר הכתוב את החסד שעושים עם המתים: "חסד של אמת", יותר מחסד שעושים עם העני.

עוד ראוי להתבונן לבאר הטעם שבחר יעקב אבינו להשביע את יוסף בבקשה: "שים נא ידך תחת ירכי". הן אמת כי כבר מצינו כן אצל אברהם אבינו שהשביע את אליעזר (בראשית כד-ב): "שים נא ידך תחת ירכי, ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ, אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק". אולם גם שם צריך ביאור, מדוע באמת ביקש ממנו לשים ידו תחת ירכי [מה שפירש רש"י ידוע, ודברי תורה כפטיש יפוצץ סלע נדרשים לכל חפץ].

דוד שהניח בן כמותו לא נאמרה בו מיתה

פתח דברינו יאיר לבאר כל זה על פי מאמר המורגל בפי העולם: "ברא כרעיה דאבואה" – הבן הוא רגלו של אביו, והמקור לכך הוא ממה ששינינו בגמרא (עירובין ע): "יורש כרעיה דאבואה". וצריך ביאור מה ראו חכמינו ז"ל על ככה לתאר את הבן בתור: "כרעיה דאבואה" – רגלו של אביו, הלא ישנם בגוף איברים הרבה יותר חשובים כמו הלב והמוח.

בפרשתנו פרשת ויחי (בראשית מז-כט): "ויקברו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף, ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי, ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים, ושכבתי עם אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקבורתם, ויאמר אנכי אעשה כדברך, ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המיטה".

והנה במה שביקש יעקב מיוסף: "ועשית עמדי חסד ואמת", מפרש רש"י: "חסד ואמת, חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול". אמנם על פירוש זה יש כמה פליאות ונזכיר אותן אחת לאחת.

א. "רבינו אליהו מזרחי" בפירושו על רש"י והמהר"ל מפראג ב"גור אריה" תמהו על כך, ממה שמצינו אצל אליעזר עבד אברהם שאמר ללבן ולבתואל (שם כד-מט): "ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי". הרי מבואר כי גם חסד שעושים עם החיים הוא חסד של אמת, שהרי אברהם אדונו של אליעזר עדיין היה בחיים חיותו.

ב. ה"אור החיים" הקדוש מתמה על כך ממה שאמר יעקב ליוסף לפני פטירתו (שם מח-כב): "ואני נתתי לך שכם אחד על אחיך". ופירש רש"י: "לפי שאתה טורח להתעסק בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתיקבר בה, ואיזו זו שכם, שנאמר (יהושע כד-לב) ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם". הרי מבואר שיעקב נתן לו שכר על הטרחה שיתעסק בקבורתו, הנה כי כן איך ביקש שיעשה עמו חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום.

ג. צריך ביאור איך פירש רש"י, כי חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, משום "שאינו מצפה לתשלום גמול", הלא גם כאשר אדם נותן צדקה לעני מצפה שהעני ישלם לו כגמולו, שהרי רק עני אחד מאלף או אפילו

ביאור דברי רש"י: "חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול"

ישוב הפליאה, הלא גם כשעושים חסד עם המתים כמו שעושים חסד עם העני מצפים לקבל שכר מהקב"ה

ישוב פליאת ה"אור החיים" הקדוש, הלא יעקב אבינו נתן ליוסף את שכם שכר על שהטריח אותו בקבורתו

חכמינו ז"ל הגדירו את הבן: "כרעיה דאבוח" כי הוא הרגלים של אביו שיהיה "הולך" גם אחרי פטירתו

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"

בדרך זו מפרש ה"חתם סופר" (פרשת בהעלותך בהפטורה ד"ה ונתתי לך) מאמר הנביא (זכריה ג-ז): "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". כי כל זמן שאיש ישראל הוא בחיים ומקיים מצוות ומעשים טובים, הרי הוא בבחינת "הולך" ממדרגה למדרגה, כמו שכתוב (ויקרא כו-ג): "אם בחוקותי תלכו", אבל אחרי הפטירה נעשה אדם בבחינת "עומד", כי שוב אינו יכול לקיים מצוות ומעשים טובים.

אולם אם הוא משאיר אחריו בנים שהולכים בדרך התורה והיראה, הרי הוא נקרא "הולך" גם בעולם העליון על דרך (סנהדרין קד): "ברא מזכי אבא". וזהו פירוש הכתוב: "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", שגם בעולם הנשמות שהנפטרים הם בבחינת "עומדים" תהיה אתה בבחינת "מהלכים", על ידי בניך שיוסיפו בתורה ומצוות בעולם הזה. והנה הדברים בלשון קדשו:

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. כי הצדיק אחרי מותו אינו מהלך כי הוא חפשי מהמצוות, אמנם בשהעמיד תלמידים הרבה, אם כן כל המצוות אשר יעשו הם הוה ליה כאילו הוא עשאו, והרי הוא עולה והולך ממדרגה למדרגה גם אחרי מותו, וזהו ונתתי לך מהלכים, אפילו כשתהיה בין העומדים האלה, שהוא לאחר מיתה".

ב"דרושי הצל"ח" להגה"ק בעל "נודע ביהודה" (דרוש ו), מבאר לפי זה מה ששנינו בגמרא (שבת קנג): "אמר ליה רב לרב שמואל בר שילת, אחים בהספידא דהתם קאימנא". פירוש, תחמם את הציבור בהספדך עלי כי אני עומד שם. הביאור בזה, כי אחרי פטירתו של אדם הוא בבחינת "עומד" ולא בבחינת "הולך".

בקדשו לפרש מה שכתוב (מלכים א ב-א): "ויקרבו ימי דוד למות ויצו את שלמה בנו לאמר, אנכי הולך בדרך כל הארץ". הכוונה שצוה על שלמה בנו לעזור לו, שיזכה גם אחרי פטירתו להיות בבחינת "הולך" ולא בבחינת "עומד", על ידי שישתדל, "וחזקת והיית לאיש, ושמרת את משמרת ה' אלקיך ללכת בדרכיו לשמור חוקותיו מצותיו ומשפטיו ועדותיו", כי על ידי זה יחשב כאילו הוא בחיים גם אחרי פטירתו.

"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"

ב"חנוכת התורה" (פרשתנו אות מט) מביא בשם הגה"ק הרבי ר' העשיל מקראקא זי"ע, שמבאר לפי זה כמין חומר מה ששנינו בגמרא (תענית ה:): "יעקב אבינו לא מת", ומקשה בגמרא, "וכי בכדי ספדו ספדניא וחנטו חנטיא", האם בחנם הספידו הסופדים את יעקב וחנטו אותו החונטים, ומתרץ, "מקרא אני דורש, שנאמר (ירמיה ל-י) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל, כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים".

ולכאורה תמוה שהרי קושיית הגמרא עדיין במקומה עומדת, כי אם יעקב אבינו נשאר בחיים חיותו ולא מת, מדוע הספידוהו ואיך חנטו וקברו אדם חי. ומבאר הרבי ר' העשיל הכוונה בזה על פי המאמר הנזכר: "דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה", והיינו כי זכות בנו שלמה המלך ע"ה עמדה לו שיהיה בבחינת הולך גם בעולם העליון.

וכן אצל יעקב אבינו, אכן מצד גופו החומרי מת ולכן חנטו אותו והספידוהו, אולם מאחר שמיטתו של יעקב היתה שלימה, כי כל בניו י"ב השבטים היו צדיקים גמורים, ומהם נבנתה שרשרת הקדושה של כלל ישראל עד סוף כל הדורות, לכן מטעם זה: "יעקב אבינו לא מת", כי זכות התורה והמצוות שבניו בני ישראל עוסקים בהם, עומדת לו שיהיה בבחינת הולך גם בעולם העליון כאילו חי הוא ולא מת.

וזהו ביאור תירוץ הגמרא: "מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כלומר מה זרעו בחיים, כי הם הולכים בדרכי התורה בבחינת צדיקים הנקראים חיים, ולא ח"ו בבחינת רשעים אשר בחייהם קרויים מתים, אף יעקב אבינו בחיים שהרי כל התורה והמצוות שבני ישראל עוסקים בזכותו, גורמים לו להיות בבחינת "הולך" גם בעולם העליון.

וזהו שאמר רב: "אחים בהספידא", תחמם את העם בתשובה שילמדו ממני דרכי ה', ומפרש הטעם, "דהתם קאימנא", כי שם בעולם העליון אני בבחינת "עומד", לכן אני צריך לעזרתכם שתתעוררו בתשובה, כדי שבזכות זה אהיה גם שם בבחינת "הולך".

בענין זה מצינו דבר נחמד ב"קול אריה" (פרשת יתרו אות כב) בשם מוה"ר משה דוד אשכנזי אבד"ק טאלטשווא זצ"ל, שאמר בהספדו על הגה"ק בעל "ישמח משה" זי"ע מה שכתוב בפרשת בשלח (שמות יד-ט): "ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל וילך מאחוריהם". כי הצדיק המנהיג את ישראל כל זמן היותו בעולם, הרי הוא הולך לפני מחנה ישראל כמלך העומד בראש המחנה, כדי להוליכם ולחנכם בדרך התורה והיראה. אולם אחרי פטירתו הוא הולך מאחורי תלמידיו והם הולכים לפניו, כי הוא תלוי בתלמידיו שהם יוליכו אותו מעלה מעלה על ידי שילכו בדרך התורה שהנחיל להם.

וזהו רמז הכתוב על פטירתו של הצדיק לחיי העולם הבא: "ויסע מלאך האלקים ההולך לפני מחנה ישראל", הצדיק מנהיגם של ישראל שנקרא מלאך האלקים, אשר בדרך כלל הוא זה, "ההולך לפני מחנה ישראל", כדי להוליכם בדרך הטובה והישרה, הנה כאשר מגיע יום פטירתו הוא נוסע ממקומו בראש המחנה, "וילך מאחוריהם", כי הוא תלוי בהם, שאם לא יעסקו בתורה כפי שהורה להם אז יהיה בבחינת "עומד", אבל אם יעסקו בתורה ובעבודת ה' כפי שלמדו ממנו, יוכל גם הוא להיות בבחינת "הולך" להתעלות על ידם.

"כימי השמים על הארץ"

ומה מאירים הם דברי כ"ק אדמו"ר מרן רבי ישכר דוב מבעלזא זי"ע (פרשת עקב) לפרש סמיכות הפסוקים בפרשה שניה של קריאת

"ויאסוף רגליו אל המיטה" לרמז שהוא צריך לבניו

יומתק לפרש בזה מקרא שכתוב בפרשתנו (בראשית מט-לג): "ויכל יעקב לצוות את בניו ויאסוף רגליו אל המיטה ויגוע ויאסף אל עמיו". וצריך ביאור לשם מה הזכיר הכתוב שאסף יעקב את רגליו אל המיטה. אך לפי האמור יש לומר שביקש לרמז בכך, כי אחרי פטירתו שוב אין לו רגלים להיות בבחינת "הולך", והוא צריך לבניו שיליכוהו על ידי שילכו בדרך התורה שהנחיל להם.

לפי זה יתבאר המשך הכתוב: "ויאסוף רגליו אל המיטה ויגוע ויאסף אל עמיו". כלומר הן אמת שאסף רגליו אל המיטה, כי אחרי פטירתו אין לו רגלים להיות בבחינת "הולך", אולם עם כל זאת, "ויגוע ויאסף אל עמיו", ופירש רש"י: "ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו ז"ל יעקב אבינו לא מת". והיינו משום שמיטתו היתה שלימה כי כל בניו היו צדיקים, שבזכותם לא מת אלא נשאר בחיים וזכה לעלות מעלה מעלה גם אחרי פטירתו.

הנה כי כן ירווח לנו להבין מה שאמר אברהם לאליעזר עבדו: "שים נא ידך תחת ירכי, ואשביעך בה' אלקי השמים ואלקי הארץ, אשר לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרבן, כי אל ארצי ואל מולדתי תלך ולקחת אשה לבני ליצחק". בכך רמז אברהם לאליעזר שהוא מחפש אשה כשרה ליצחק בנו, שיוולדו מהם צאצאים כשרים ההולכים בדרך התורה, אשר ימלאו את תפקיד הירכיים של אברהם להיות בבחינת הולך גם אחרי פטירתו, וזה אי אפשר אם יקח אשה מבנות הכנעני אשר מעשיהם מקולקלים.

מעתה על פי כל האמור נראה לומר ביאור חדש על מה שפירש רש"י: "ועשית עמדי חסד ואמת, חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול". אין כוונתו כמו שנראה בהשקפה הראשונה, כי מי שעושה את החסד עם המתים אינו מצפה לתשלום גמול, שהרי כפי המבואר נתן יעקב ליוסף את שכם שכר על טרחת הקבורה, זאת ועוד, שהרי הקב"ה משלם שכר לעושי מצוותיו.

אלא כוונת רש"י היא, כי המת עצמו שכבר נמצא בעולם הנשמות, הוא זה שאינו מצפה לתשלום גמול על קיום המצוות, שהרי אין מעשה וחשבון בשאול, ולכן כאשר בניו של

יעקב אבינו ביקש מיוסף: "שים נא ידך תחת ירכי" כי אחרי פטירתי אתה תהיה בבחינת הירכיים שלי

מגלה עמוקות: "יעקב אבינו לא מת", כי האות אל"ף הצטרפה לאותיות מ"ת ונעשה מזה צירוף אמ"ת

"תתן אמת ליעקב", בזכות שכל בניו היו צדיקים והסימן של אמת הוא שהיא מתקיימת לעד

חסד שהבנים עושים עם המתים הוא חסד של אמ"ת כי על ידי שהולכים בדרכי הנפטרים הם מבטלים מיתתם

ליוסף, ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי". יעקב אבינו רמז לו בבקשה זו, כי אחרי פטירתו חסרות לו הירכיים המשמשות לו להליכה, כי בעולם העליון שוב אינו יכול לקיים מצוות ומעשים טובים בכוחות עצמו, שיהיה שם בבחינת "הולך", נמצא שהוא צריך לבנו ליוסף, שימלא את התפקיד של הירכיים החסרות לו, על ידי שימשיך ללכת בדרך התורה והעבודה של יעקב גם במצרים.

וזהו שביקש ממנו יעקב: "אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי", להראות בכך שאתה מקבל על עצמך למלאות את תפקיד הירכיים שלי, כדי שאוכל להיות בבחינת "הולך" גם בעולם הנשמות, ומפרש איך אפשר להשלים עבודה זו, "ועשית עמדי חסד ואמת", ופירש רש"י: "חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת".

ומפרש ואומר מהו החסד שעושים עם המתים: "אל נא תקברני במצרים", שלא תגרום לי להיות קבור במצרים על ידי שלא תמשיך ללכת בדרכי התורה שחינכתי אותך, כי אז הרי אהיה בבחינת מי שלא הניח בן כמותו שנקרא מת, אלא תתנהג בדרכי התורה כדי שאמשיך להיות בבחינת חי גם אחרי פטירתי, ועל ידי זה אזכה "ושכבתי עם אבותי" - "ושכבתי" דייקא, כדוד שנאמרה אצלו שכיבה ולא מיתה.

לכן כאשר הבטיח לו יוסף למלא אחרי בקשתו: "ויאמר אנכי אעשה כדברך, ויאמר השבעה לי וישבע לו, וישתחו ישראל על ראש המיטה". ופירש רש"י: "על ראש המיטה, על שהיתה מיטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא ועוד שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדק". כלומר שנתן שבח והודאה להקב"ה, שאכן זכה לבן כיוסף שהיה צדיק יסוד עולם, כי על ידי זה יזכה להיות בבחינת חי גם אחרי פטירתו.

שמע (דברים יא-ט): "ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בשבתך בביתך בדרך ובשכבך ובקומך... למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם כימי השמים על הארץ".

רמז לנו הכתוב בכך: "ולמדתם אותם את בניכם", תלמדו ותחנכו את בניכם בדרך התורה והמצוות, "למען ירבו ימיכם", כדי שיתרבו ימיכם עד כדי כך, "כימי השמים על הארץ", שאפילו הימים שאתם נמצאים בשמים אחרי הפטירה, יחשבו כאילו אתם חיים "על הארץ", כי תקבלו שכר על מצוות בניכם גם בעולם העליון עכדה"ק.

יומתק לפרש בזה דברי רש"י שם: "לתת להם, לתת לכם אין כתיב כאן אלא לתת להם, מכאן לתחיית המתים מן התורה". רמז לנו רש"י במתק לשונו, כי כאשר הבנים הולכים בדרך התורה כפי שהתחנכו מאבותיהם, הרי הם מקימים בכך את אבותיהם שכבר מתו לתחיה, וזהו: "מכאן לתחיית המתים מן התורה", כי על ידי התורה שהבנים לומדים הם מחיים את המתים בבחינת: "כימי השמים על הארץ".

הנה כי כן מבואר היטב מה שהגדירו חכמינו ז"ל את הבן: "יורש כרעיה דאבוב", רמזו בזה כי הבן בהיותו יורשו של אביו המת, מוטלת עליו החובה להשלים בחינת הרגלים החסרות לאביו בעולם העליון, שהרי אינו יכול ללכת שם בכוחות עצמו ממדרגה למדרגה כי אין מעשה וחשבון בשאול, לכן מוטל על הבן להיות כרעיה דאבוב, שיוביל על ידי מעשיו הטובים את אביו במדרגות הסולם מעלה מעלה גם אחרי פטירתו.

"חסד שעושים עם המתים" להחיותם בתורה ומצוות

מעתה יאירו עינינו להבין בקשתו של יעקב מיוסף בנו: "ויקרבני ימי ישראל למות ויקרא לבנו

ממה שאמר אליעזר לבתואל וללכן הארמי: "ועתה אם ישכם עושים חסד ואמת את אדוני הגידו לי", כי אליעזר העבד הנאמן זכה להשיג ברוח הקודש, שמזיווג זה של יצחק ורבקה עתיד להיוולד יעקב שמיטתו תהיה שלימה בבנים צדיקים, ועל ידי זה יזכה להיות בבחינת: "תתן אמת ליעקב", כי תורת האמת שבו תתקיים לעד, לכן ביקש מלכן ובתואל לעשות עם אברהם "חסד ואמת" שהוא "חסד של אמת", לתת לו את רבקה שתהיה אשה ליצחק, ומהם יולד יעקב שמדתו אמת ויתקיים לעד בבחינת: "יעקב אבינו לא מת".

על פי האמור יפתח לנו פתח ליישב מה שכתוב בפרשתנו (בראשית נ-טו): "ויראו אחי יוסף כי מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את כל הרעה אשר גמלנו אותו, ויצו אל יוסף לאמר אביך צוה לפני מותו לאמר, כה תאמרו ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחסאתם כי רעה גמלוך, ועתה שא נא לפשע עבדי אלקי אביך". וכבר תמהו על כך איך אמרו השבטים דבר שלא היה, ופירש רש"י: "אביך צוה, שינו בדבר מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן שלא נחשד יוסף בעיניו".

אך לפי האמור יש לומר, שהשבטים התכוונו על מה שהשביע יעקב את יוסף לפני פטירתו: "ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים", אשר לפי האמור הביאור על כך הוא, שביקש ממנו שיעשה עמו חסד של אמת, להשאירו בחיים חיותו גם אחרי פטירתו, על ידי שכל בניו ילכו בדרכו, ומזה הרי משתמע שביקש מיוסף שיסלח לאחיו על שמכרו אותו למצרים, שאם לא כן הרי הם אינם בבחינת צדיקים, ואי אפשר ליעקב להיות בבחינת חיים, ועל כך (שם טו): "ויאמר אליהם יוסף אל תיראו כי התחת אלקים אני, ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה, למען עשה כיום הזה להחיות עם רב".

תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו", כי בזכות התורה שנקראת "אמת" זוכים לחיים נצחיים בבחינת: "יעקב אבינו לא מת".

אך לפי האמור לעיל יש לבאר בדרך עבודה, איך ביטל יעקב אבינו את המיתה על ידי מדת האמת, על פי מה שאמרו בגמרא (שבת קד): "קושטא קאי, שיקרא לא קאי". פירוש, אמת היא דבר המתקיים לעד, ואילו שקר הוא דבר שאינו מתקיים. וכן כתוב (משלי יב-ט): "שפת אמת תיכון לעד". נמצא לפי זה כי מי שמחנך את צאצאיו ללכת בדרכי התורה והיראה, הרי הוא בבחינת אמ"ת כי תורתו מתקיימת מדור לדור, ועל ידי זה הוא מבטל בבחינת מ"ת שאינו מתקיים.

יעקב זכה שהיתה מיטתו שלימה

והנה בפרשתנו כתוב (בראשית מז-לא): "וישתחו ישראל על ראש המיטה". ופירש רש"י: "על ראש המיטה, על שהיתה מיטתו שלימה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבה לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו". מעתה מבואר היטב הטעם שזכה דוקא יעקב אבינו למדת "אמת", כי מיטתו היתה שלימה שכל צאצאיו היו צדיקים ההולכים בדרכו, ומטעם זה: "יעקב אבינו לא מת", כי השאיר אחריו דור של צדיקים ההולכים בדרכו, וכל מי שמשאיר בנים כמותו לא נאמרה אצלו מיתה.

וזהו שביקש יעקב אבינו מיוסף בנו: "ועשית עמדי חסד ואמת", ומפרש רש"י: "חסד שעושים עם המתים הוא חסד של אמת", כי על ידי שתלך בדרך התורה שחינכתי אותך ללכת בה, אתה עושה עמי חסד של אמ"ת בבחינת "תתן אמת ליעקב", שדרך התורה שלי תתקיים מדור לדור, ובזכות זה "ושכנתי עם אבותי" - שכיבה ולא מיתה, כי מדת אמ"ת היא הגורמת שלא אהיה בבחינת מ"ת.

מעתה הנה מה טוב ומה נעים ליישב קושייתם של רבינו אליהו מזרחי והמהר"ל,

המת הולכים בדרך התורה והיראה כפי שחינך אותם המת בחיים חיותו, הרי הם עושים עם המת חסד של אמת, שיוזכה גם בעולם הנשמות לקבל גמול על המצוות שבניו עושים, ואין לך חסד יותר גדול מזה, לזכות את המת במצוות, שאינו יכול לקיים בעצמו בעולם הנשמות.

יעקב אבינו לא מ"ת בזכות האל"ף של אמ"ת

בדרך זו במסילה נעלה לבאר מה שפירש רש"י, כי חסד כזה שהבנים עושים עם המתים נקרא "חסד של אמת", על פי מה שביארו ה"מגלה עמוקות" (פרשת ויחי ד"ה ומולדתך) וב"אגרא דפרקא" (אות קסט) מאמר חז"ל הנ"ל: "יעקב אבינו לא מת", כי מדתו של יעקב היא אמת כמו שכתוב (מיכה ז-ב): "תתן אמת ליעקב חסד לאברהם". לכן לא "מת" כי ניתוספה אות א' לתיבת מ"ת ונעשה מזה צירוף אמ"ת.

ויש להוסיף תבלין לבאר דבריהם איך נתבטלה מיתתו של יעקב אבינו על ידי מדת האמת, על פי מה ששינינו במשנה (אבות פ"א מ"ב): "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים". ומפרש בזה הקדוש (פרשת ויצא קמו): כי שלושת האבות הם ג' עמודים אלו: "על שלשה דברים העולם עומד, על התורה ועל העבודה ועל גמילות חסדים, התורה דא יעקב, העבודה דא יצחק, גמילות חסדים דא אברהם". נמצינו למדים מזה כי יעקב אבינו הוא עמוד התורה.

לפי זה יש לומר כי מטעם זה זכה יעקב למדת אמ"ת, כי התורה נקראת אמ"ת כמבואר בגמרא (ברכות ה:): "אמת זו תורה, שנאמר (משלי כג-כג) אמת קנה ואל תמכור". לכן בזכות הדביקות הגדולה של יעקב עם התורה שנקראת אמ"ת לא מ"ת אלא נשאר בחיים, כי התורה שבה נברא העולם היא מקור החיים. וזהו שתיקנו לברך אחרי הקריאה בתורה: "אשר נתן לנו

נדבת משפחת אבוטבול, ברוקלין נ.י. זכות תורתנו ואבותינו יעמוד ויגן עלינו ועל כל כלל ישראל

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com